

บทที่ 4

การดำเนินการวิจัย

เพื่อเป็นการตอบสนองต่อวัตถุประสงค์และแนวความคิดที่ใช้ในการศึกษา ขอบเขตการศึกษาจึงได้แบ่งออกเป็น 4 ส่วนดังได้กล่าวมาแล้วคือ 1) ศึกษารูปแบบ ทิศทางและระดับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมของชุมชนเมือง 2) ศึกษาระดับการพัฒนาของชุมชนเมืองและแบ่งกลุ่มเมืองตามระดับการพัฒนา 3) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างระดับการพัฒนาของชุมชนเมืองกับรูปแบบการกระจายในที่ตั้ง 4) ทดสอบสมมติฐานเพื่อตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรคู่ต่าง ๆ ที่กำหนด ภายใต้ขอบเขตการศึกษานี้จะจำเป็นต้องทำการเลือกพื้นที่ศึกษา นิยามแนวความคิดในเชิงปฏิบัติและกำหนดตัวแปร การวัดค่าตัวแปร วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ตลอดจนเทคนิคที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การกำหนดพื้นที่ศึกษา

แผนพัฒนาประเทศฉบับต่าง ๆ ที่ผ่านมา ได้มีการกำหนดแผนการและโครงการต่าง ๆ เพื่อดำเนินการพัฒนาประเทศให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่วางไว้ การดำเนินการพัฒนาได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ในระดับที่แตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ โดยผู้ที่อยู่ในพื้นที่ที่ใกล้ปัจจัยขั้นพื้นฐานทาง เศรษฐกิจและสังคมและปัจจัยการผลิตต่าง ๆ ย่อมสามารถใช้ประโยชน์จากปัจจัยเหล่านี้ในการเพิ่มผลผลิตและรายได้ได้มากกว่าผู้ที่อยู่ห่างไกลหรือขาดปัจจัยดังกล่าว จึงเป็นที่น่าสนใจว่า การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ที่อยู่ใกล้ปัจจัยขั้นพื้นฐานทาง เศรษฐกิจสังคมซึ่งได้แก่พื้นที่เขตเมืองนี้ มีระดับและรูปแบบการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร

เพื่อให้เกิดความเข้าใจเป็นบรรทัดฐานเดียวกัน การนิยามความหมายของชุมชนเมืองจึงมีความจำเป็น เนื่องจากความไม่แน่นอนของคำจำกัดความซึ่งแตกต่างกันไปในแต่ละศาสตร์แต่ละสาขาเพราะมีแง่มุมมองที่แตกต่างกัน โดยทั่วไปแล้ว การกำหนดให้ชุมชนใด เป็นเมืองนั้นมักพิจารณาจากเหตุผลด้านการบริหารการปกครอง และการจัดสาธารณูปโภคให้เป็นสัดส่วน แต่ละประเทศมี

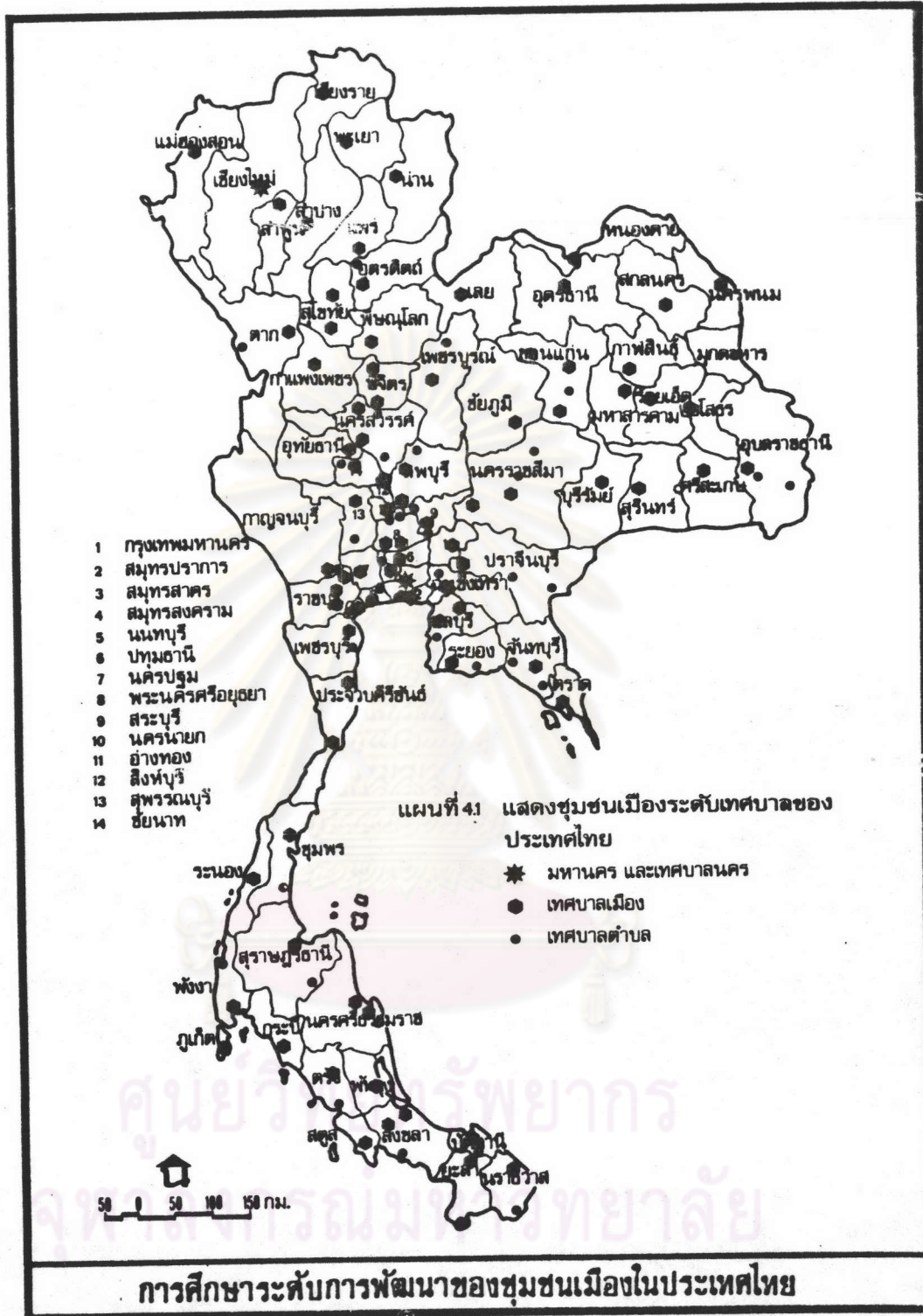
หลักเกณฑ์ในการกำหนดบริเวณที่เป็นเมืองต่างกันไป สามารถสรุปหลักเกณฑ์ที่นำมาใช้พิจารณาได้ ดังนี้คือ¹

- 1) เป็นบริเวณที่มีประชากรรวมกันอยู่จำนวนหนึ่ง
- 2) ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพที่ใช้การเกษตร
- 3) เป็นบริเวณที่เจริญแล้ว
- 4) มีความหนาแน่นของประชากรต่อพื้นที่ในระดับพอควร
- 5) เป็นบริเวณที่มีอาคารบ้านเรือนหนาแน่น
- 6) เป็นบริเวณที่อยู่ในขอบเขตการปกครองแบบใดแบบหนึ่ง

หลักเกณฑ์ดังกล่าวนี้ใช้ประยุกต์ได้กับชุมชนเมืองทุกประเทศเพียงกว้าง ๆ เนื่องจากเมืองแต่ละแห่งอาจมีลักษณะไม่ครบถ้วนตามที่กล่าว สำหรับเมืองในประเทศไทยใช้หลักเกณฑ์ข้อ 1, 4, 6 เท่านั้น นั่นคือ ชุมชนเมืองได้แก่บริเวณที่อยู่ในเขตการปกครองรูปแบบเทศบาลเท่านั้น (แผนที่ 4.1) นอกเหนือจากรูปแบบการปกครองแบบกรุงเทพมหานครและเมืองพัทยาซึ่งมีการพัฒนาล้ำหน้ากว่า ชุมชนเมืองโดยทั่วไป การนำมาศึกษาเปรียบเทียบกับเมืองอื่น ๆ จะทำให้ผลการเปรียบเทียบไม่ชัดเจนเท่าที่ควร จึงจะไม่นำมาพิจารณาในการศึกษานี้ แม้ชุมชนในระดับเทศบาลเองก็มีความเหลื่อมล้ำกันอยู่ เนื่องจากเทศบาลเมืองบางแห่งและเทศบาลตำบลจัดตั้งขึ้นโดยคำนึงถึงเหตุผลด้านการเมือง การปกครองมากกว่าเกณฑ์ด้านประชากรและความหนาแน่นที่เหมาะสม เพื่อตัดปัญหาความเหลื่อมล้ำดังกล่าว การศึกษานี้จะได้เลือกทำการศึกษาเทศบาลที่มีประชากรตั้งแต่ 10,000 คน และมีความหนาแน่นไม่ต่ำกว่า 3,000 คนต่อตารางกิโลเมตร (ตามเกณฑ์การจัดตั้งเทศบาลเมือง)² ซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 56 แห่ง แต่ด้วยข้อจำกัดด้านเทคนิคที่ใช้ในการวิเคราะห์ จึงจะศึกษาเฉพาะเทศบาลที่มีความหนาแน่นสูงสุด 45 อันดับแรกเท่านั้น โดยเป็นเทศบาลนคร 1 แห่ง เทศบาลเมือง 40 แห่ง และเทศบาลตำบล 4 แห่ง ดังรายละเอียดในตารางที่ 4.1 และแผนที่ 4.2

¹ วรรณิการ์ อักษรกุล, สังคมวิทยา นคร (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย รามคำแหง, 2521) หน้า 3.

² กระมล ทองธรรมชาติและคณะ, การปกครองและการเมืองไทย (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิชย์, 2521), หน้า 276.

ตารางที่ 4.1 เทศบาลที่ทำการศึกษา, พื้นที่, ประชากร, ความหนาแน่น และค่าบิลในเขตเทศบาล

เทศบาล	พื้นที่ ¹ (กม ²)	ประชากร ² (คน)	ความหนาแน่น (คน : กม ²)	ค่าบิลในเขตเทศบาล
เมืองนครราชสีมา	37.5	200,051	3,335	ในเมือง
นครเชียงใหม่	40.0	155,471	3,887	ศรีภูมิ พระสิงห์ หายยา ช้างม้อย ช้างคลาน วัดเกต
เมืองอุบลราชธานี	29.04	98,886	3,405	ในเมือง
เมืองนครสวรรค์	27.87	100,443	3,604	ปากน้ำโพ
เมืองอุตรธานี	8.3	83,029	10,004	หมากแข้ง
เมืองสงขลา	6.742	81,543	12,095	บ่อয়ง
เมืองพิษณุโลก	18.26	76,008	4,163	ในเมือง
เมืองนคร- ศรีธรรมราช	11.72	72,065	6,149	ในเมือง ท่าวัง คลัง นา ศาลามีชัย
เมืองยะลา	19.00	59,695	3,142	สะเตง
เมืองพระนครศรี- อยุธยา	14.00	59,214	4,230	ประตูลี้ กะมัง หอรัตนไชย หัวรอ ท่าवासกรี
เมืองสมุทรสาคร	5.93	52,425	8,841	มหาชัย ท่าฉลอม ไทรกกราก
เมืองภูเก็ต	12.00	46,880	3,907	ตลาดใหญ่ ตลาดเหนือ
เมืองชลบุรี	4.56	47,576	10,433	บางปลาสร้อย มะขามหย่อง บ้านไชค
เมืองลำปาง	9.00	47,148	5,239	เวียงเหนือ หัวเวียง สวนคอก สมต้อย
เมืองศรีขร	14.77	46,588	3,154	ทับเที่ยง
เมืองนครปฐม	5.282	45,686	8,649	พระปฐมเจดีย์
เมืองราชบุรี	5.2	43,080	8,285	หน้าเมือง
เมืองสุราษฎร์ธานี	6.95	41,045	5,906	ตลาด
เมืองจันทบุรี	10.25	38,513	3,757	ตลาด วัดใหม่
เมืองเวียงราย	10.65	38,028	3,571	เวียง
เมืองลพบุรี	6.85	38,238	5,582	ทะเลชุบศร ท่าหิน

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

เทศบาล	พื้นที่ ¹ (กม ²)	ประชากร ² (คน)	ความหนาแน่น (คน : กม ²)	ตำบลในเขตเทศบาล
เมืองสุรินทร์	11.39	39,189	3,441	ในเมือง
เมืองนราธิวาส	7.5	36,956	4,928	บางนาค
เมืองปัตตานี	4.78	37,349	7,814	อาเนาะรู จะบังติกอ
เมืองเพชรบุรี	5.4	33,984	6,293	ท่าราบ คลองกระแชง
เมืองสมุทรสงคราม	8.0	35,056	4,382	แม่กลอง
เมืองกาญจนบุรี	9.16	33,128	3,617	บ้านเหนือ บ้านใต้
ตำบลวารินชำราบ (จ.อุบลราชธานี)	5.7	30,748	5,394	วารินชำราบ
เมืองเพชรบูรณ์	8.8	28,293	3,290	ในเมือง
เมืองบุรีรัมย์	6.0	28,227	4,705	ในเมือง
เมืองบ้านโป่ง (จ.ราชบุรี)	2.91	25,162	8,647	บ้านโป่ง
เมืองหนองคาย	4.5	24,341	5,409	ในเมือง
เมืองชัยภูมิ	2.88	24,197	8,402	ในเมือง
เมืองน่าน	5.4	23,149	4,287	ในเมือง
เมืองศรีสะเกษ	3.26	21,551	6,611	เมืองเหนือ เมืองใต้
ตำบลคะพานหิน (จ.พิจิตร)	5.2023	21,780	4,187	คะพานหิน
เมืองยโสธร	5.0	20,527	4,105	ในเมือง
เมืองสวรรคโลก (จ.สุโขทัย)	6.457	20,720	3,209	เมืองสวรรคโลก
เมืองระนอง	2.084	17,122	8,216	เขานิเวศน์
เมืองปากหม้าง (จ.นครศรีธรรมราช)	2.68	17,191	6,415	ปากหม้าง
ตำบลหล่มสัก (จ.เพชรบูรณ์)	2.08	15,421	7,414	หล่มสัก
เมืองชุมพร	2.9	14,650	5,052	ท่าตะเภา

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

เทศบาล	พื้นที่ ¹ (กม ²)	ประชากร ² (คน)	ความหนาแน่น (คน : กม ²)	ตำบลในเขตเทศบาล
เมืองพนัสนิคม (จ.ชลบุรี)	2.76	13,755	4,984	พนัสนิคม
เมืองตราด	2.52	13,232	5,251	บางพระ
ตำบลศรีราชา	4.05	21,877	5,402	ศรีราชา

¹ กองราชการส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

² สำนักงานกลางทะเบียนราษฎร กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

* ไม่รวมเทศบาลเมืองขอนแก่น เนื่องจากมีความหนาแน่นประชากรเพียง 2,686 คน/กม² ซึ่งต่ำกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ส่วนเทศบาลเมืองหาดใหญ่ไม่ได้ส่งแบบสอบถามซึ่งเป็นแหล่งข้อมูลที่สำคัญมา จึงไม่อาจนำมาศึกษาได้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การนิยามแนวความคิดในเชิงปฏิบัติ (The Operationalization)

การนำแนวความคิดเกี่ยวกับการแยกย่อย (Differentiation) และการผสมผสาน (Integration) ซึ่งได้กล่าวถึงความหมายในเชิงทฤษฎีมาในบทก่อน มาศึกษาในพื้นที่จริงคือชุมชนเมืองของไทย จำเป็นต้องนิยามความหมายของแนวความคิดในเชิงปฏิบัติให้เหมาะสม เพื่อให้สามารถกำหนดและทำการวัดค่าของตัวแปรที่สะท้อนให้เห็นถึงแนวความคิดดังกล่าวได้ การนิยามแนวความคิดในเชิงปฏิบัตินี้ จะอาศัยแนวทางจากการนิยามแนวความคิดในงานวิจัยที่ผ่านมา

การแยกย่อยด้านเศรษฐกิจ (Economic Differentiation) และการแยกย่อยด้านสังคม (Social Differentiation)

การนำเสนอการนิยามแนวความคิดเกี่ยวกับการแยกย่อยเพื่อให้เหมาะสมกับการศึกษาในพื้นที่จริงในงานวิจัยที่ผ่านมา จะเป็นประโยชน์ในการประยุกต์ตัวแปรต่าง ๆ มาใช้ในการศึกษาการแยกย่อยในชุมชนเมืองไทย และเป็นแนวทางในการกำหนดตัวแปรอื่น ๆ ที่เหมาะสมต่อไป การนิยามแนวความคิดของงานวิจัยที่ผ่านมาที่จะนำเสนอนี้ คืองานวิจัยเรื่อง "The Complexity of Philippine Towns and Cities" ในงานวิจัยนี้ Fujimoto ได้นิยามความหมายของการแยกย่อยว่าหมายถึง "Multiplication of Publicly Discriminated Areas of Meaning" และวัดแนวความคิดดังกล่าวนี้โดยอาศัยเทคนิค Guttman Scale ซึ่งจะเผยแสดงให้เห็นถึงความหลากหลายของกิจกรรมหรือสถาบันที่มีความเชี่ยวชาญแตกต่างกันของชุมชนเมืองมาสร้างเป็นมาตรวัดการแยกย่อยซึ่ง Fujimoto ได้แบ่งการแยกย่อยออกเป็น 3 ด้านคือ การแยกย่อยด้านพาณิชยกรรม (Commercial Differentiation) การแยกย่อยด้านสันทนาการ (Recreation Differentiation) การแยกย่อยด้านบริการสาธารณะ (Public Articulation Differentiation)

มาตรวัดด้านพาณิชยกรรมที่ได้ประกอบด้วยตัวแปรดังต่อไปนี้คือ

- ตลาด
- ร้านขายของชำ
- ธนาคาร
- ห้างสรรพสินค้า

- ร้านขายเครื่องจักรยนต์
- ร้านซักรีด
- ร้านขายเครื่องใช้เกี่ยวกับงานศพ
- ร้านขายรถยนต์
- บริษัทจัดสรรที่ดิน
- บริษัทเงินทุน
- ร้านขายโทรทัศน์
- บริษัทโฆษณา
- คลาดค้าหุ้น
- สมุดโทรศัพท์หน้าเหลือง³

มาตรการการแยกย่อยด้านสินทางการที่ได้ประกอบด้วยตัวแปรต่อไปนี้คือ

- สถานโบว์ลิ่ง
- ร้านถ่ายรูป
- โรงภาพยนตร์
- โรงแรมและโรงแรมระดับสากล
- ไนท์คลับ
- บริษัทนำเที่ยว
- สนามกอล์ฟ
- สวนสัตว์
- สนามกีฬา
- หอศิลป์
- รถแท็กซี่⁴

³ชี้ให้เห็นถึงระดับการแยกย่อยด้านหาณิชยกรรมของเมือง เมื่อเมืองมีการแยกย่อยเพิ่มขึ้นจำนวนหน้าและประเภทสินค้าในหน้าเหลืองก็จะเพิ่มขึ้นด้วย

⁴ชี้ให้เห็นถึงโครงข่ายที่กว้างและซับซ้อนของการติดต่อ

มาตรวัดการแยกย่อยด้านบริการสาธารณะที่ได้ประกอบด้วยตัวแปรต่อไปนี้คือ

- โรงเรียนมัธยมศึกษา
- วิทยาลัยและมหาวิทยาลัย
- ถนนที่มีชื่อ
- โทรศัพท์ทางไกล
- หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น⁵
- หนังสือพิมพ์รายวัน
- สถานีโทรทัศน์
- สถานทูต
- บริการข่าวต่างประเทศ
- สัญญาณไฟจราจร⁶
- สมุดโทรศัพท์⁷

การนิยามแนวความคิดการแยกย่อย เพื่อให้เหมาะสมกับการศึกษาในพื้นที่จริงในงานวิจัยที่ผ่านมานี้ ชี้ให้เห็นถึงความหลากหลายของกิจกรรม สถาบัน และสิ่งต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ในชุมชนเมือง โดยประกอบกันอยู่ในรูปของมาตรวัดการแยกย่อยและถือว่าเป็นตัวแปรที่ใช้วัดแนวความคิดเกี่ยวกับการแยกย่อย โดยตัวแปรที่ประกอบเป็นมาตรวัดการแยกย่อยด้านพาณิชย์กรรมแสดงให้เห็นถึงกิจกรรมในด้านเศรษฐกิจของเมือง ในขณะที่ตัวแปรที่ประกอบเป็นมาตรวัดการแยกย่อยด้านสันตนาการและบริการสาธารณะ แสดงให้เห็นถึงกิจกรรมในด้านสังคมของเมือง การศึกษานี้จึงได้พิจารณาการแยกย่อยออกเป็น 2 ด้านคือ การแยกย่อยด้านเศรษฐกิจ และการแยกย่อยด้านสังคม

⁵ชี้ให้เห็นถึงระดับความซับซ้อนที่สูงขึ้นของชุมชน เป็นการรักษาไว้ซึ่งข้อมูลบางอย่างของสังคม สะท้อนแง่มุมต่าง ๆ ของชีวิตคนในสังคมทั้งยังแสดงให้เห็นถึงโครงสร้างของประชากรที่รู้หนังสือ ตลอดจนการมีอยู่ของสถาบันต่าง ๆ

⁶ชี้ให้เห็นถึงความหนาแน่นในการจราจร

⁷บรรจุข้อมูลทางสังคมมากมายจึงใช้วัดความซับซ้อนของชุมชนได้ แสดงให้เห็นถึงการปะทะสัมพันธ์ทางสังคมที่สูงมีทางเลือกในการติดต่อสื่อสาร

การแยกย่อยด้านเศรษฐกิจ (Economic Differentiation) สามารถนิยามให้เหมาะสมกับการศึกษานี้ได้ว่าเป็นรูปแบบทางสถาบันที่หลากหลาย สะท้อนให้เห็นถึงหน้าที่และความเชี่ยวชาญที่แตกต่างกันในด้าน เศรษฐกิจของชุมชนเมืองซึ่งเกี่ยวข้องกับการผลิต การบริโภค และการกระจายสินค้าและบริการ ตัวแปรที่สะท้อนให้เห็นถึงการแยกย่อยด้านเศรษฐกิจของชุมชนเมืองได้แก่กิจกรรมหรือสถาบันที่เกี่ยวข้องกับการผลิต การบริโภค การกระจายสินค้าและบริการ ซึ่งได้แก่กิจกรรมในภาคอุตสาหกรรมและภาคการค้าบริการ ตัวแปรเหล่านี้จะพบในชุมชนเมืองที่มีความซับซ้อนในระดับค่าไปจนถึงชุมชนเมืองที่มีความซับซ้อนในระดับสูง ตัวแปรที่แสดงให้เห็นถึงการแยกย่อยด้าน เศรษฐกิจในชุมชนเมืองในการศึกษานี้ได้ประยุกต์มาจากงานวิจัยข้างต้น ประกอบกับตัวแปรอื่น ๆ ที่พิจารณาแล้วว่ามีความเหมาะสมสำหรับชุมชนเมืองไทย ตัวแปรที่แสดงถึงการแยกย่อยด้าน เศรษฐกิจได้แก่

- หมายเลขโทรศัพท์⁸
- แรงงานและ เงินทุนอุตสาหกรรม⁹
- ร้านค้า
- ท่าสรรพสินค้า
- บริษัทประกันภัย
- สำนักงานบัญชีและทนายความ
- ธนาคาร
- บริษัท เงินทุนหลักทรัพย์
- โรงแรม

⁸ แสดงถึงระดับการปะทะสัมพันธ์ทางสังคมที่สูง ประชาชนมีทางเลือกในการพบปะติดต่อกันมากขึ้น เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งสำหรับการประกอบธุรกิจการค้า การบริการ และอุตสาหกรรม โดยช่วยอำนวยความสะดวกในการติดต่อทำให้เกิดความคล่องตัวในการดำเนินธุรกิจ

⁹ แสดงถึงความมั่งคั่งการกระจุกตัวและขนาดของอุตสาหกรรมใน เมือง

- บริษัทน้ำทิพย์
- บริษัทขนส่ง
- บิมน้ำมัน
- สถานีรถไฟ¹⁰
- ทางหลวงแผ่นดิน
- ตลาดสด

การแยกย่อยด้านสังคม (Social Differentiation) สามารถนิยามให้เหมาะสมกับการศึกษานี้ได้ว่าเป็นรูปแบบทางสถาบันที่หลากหลาย ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงหน้าที่และความเชี่ยวชาญที่แตกต่างกันในด้านสังคมของชุมชน ซึ่งเกี่ยวข้องกับการรักษาไว้ซึ่งคุณค่าทางวัฒนธรรมแบบแผนค่านิยม ความเป็นอยู่ที่ดีของสมาชิกในชุมชน ตัวแปรที่แสดงให้เห็นถึงการแยกย่อยด้านสังคมในชุมชนเมืองได้แก่ กิจกรรมหรือสถาบันที่เกี่ยวข้องกับการรักษาไว้ซึ่งคุณค่าทางวัฒนธรรมแบบแผนค่านิยม ความเป็นอยู่ที่ดีของสมาชิกในชุมชน ซึ่งได้แก่ สถาบันทางการศึกษา สันทนาการ บริการสาธารณะ และสาธารณสุข¹¹ ตัวแปรที่แสดงให้เห็นถึงการแยกย่อยด้านสังคมของชุมชนเมืองในการศึกษานี้ ได้ประยุกต์มาจากงานวิจัยที่ผ่านมาประกอบด้วยตัวแปรอื่น ๆ ที่พิจารณาแล้วว่ามีความเหมาะสมกับชุมชนเมืองไทย ตัวแปรที่แสดงถึงการแยกย่อยด้านสังคมได้แก่

¹⁰ การคมนาคมขนส่งชี้ให้เห็นถึงประสิทธิภาพในการเข้าถึง (Accessibility) มีผลต่อการติดต่อการกระจายสินค้าและบริการ

¹¹ ตัวแปรด้านการศึกษา มีบทบาทสำคัญในขบวนการถ่ายทอดค่านิยม เจตคติ วัฒนธรรม ความรู้ให้แก่สมาชิกในสังคม เพื่อพัฒนาสภาพความเป็นอยู่และมาตรฐานการดำรงชีวิตที่ดีขึ้น สะท้อนให้เห็นถึงความสามารถของประชากรในการเชื่อมโยงความต้องการและการรับแรงกดดันจากการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ทำให้การเปลี่ยนแปลงทางสังคมกลมกลืนกับการพัฒนาในพื้นที่ โดยจะพิจารณาเฉพาะสถานศึกษาของเอกชนในระดับต่าง ๆ เนื่องจากแสดงถึงความสามารถที่สูงขึ้นของเมืองในด้านนี้ กิจกรรมด้านสันทนาการซึ่งถึงระดับและทางเลือก ในการพักผ่อนหย่อนใจของประชาชนในเมือง บริการสาธารณะและการสาธารณสุขเป็นบริการขั้นพื้นฐานที่แสดงถึงความเป็นอยู่ที่ดีของคนในเมือง

- โรงเรียนอนุบาลของเอกชน
- โรงเรียนมัธยมศึกษาของเอกชน
- วิทยาลัย , เทคนิค , พาณิชยการของเอกชน
- ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน
- สนามกีฬา
- สวนสาธารณะ
- สวนสัตว์
- พิพิธภัณฑ์สถาน
- หอสมุดแห่งชาติสาขา
- ห้องสมุด เทศบาล
- โรงภาพยนตร์
- ดิสโก้เธค
- ไนท์คลับ
- ชุมสายโทรศัพท์ทางไกล
- ที่ทำการไปรษณีย์โทรเลข
- สถานีวิทยุกระจายเสียง
- สถานีวิทยุกระจายเสียงของเทศบาล
- บริการด้านการประปา
- บริการด้านการไฟฟ้า
- สถานีดับเพลิงและอุปกรณ์การดับเพลิง
- โรงรับจำนำ
- หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น

- โรงพยาบาลของรัฐ¹²
- โรงพยาบาลเอกชน
- ศูนย์บริการสาธารณสุข
- สถานพยาบาลและผดุงครรภ์
- คลินิกแพทย์
- คลินิกทันตแพทย์
- ร้านขายยา

การผสมผสานทางสังคมอย่างเป็นทางการ (Formal Social Integration)

งานวิจัยที่ศึกษาถึงการผสมผสานทางสังคมในระดับชุมชน เมืองไม่ปรากฏว่ามีเผยแพร่ในประเทศไทย การนิยามแนวความคิดการผสมผสานทางสังคมเพื่อให้เหมาะกับการศึกษาในชุมชนเมืองไทย จึงจำเป็นต้องอาศัยแนวทางจากงานวิจัยที่ศึกษาในระดับชุมชนชนบท โดย Thavin Pipatkul (1983) ในเรื่อง "The Study of Social Structural Change in Rural Communities: A Case Study in the Central Region of Thailand" ซึ่งได้นิยามแนวความคิดของการผสมผสานทางสังคมว่า คือ ความมีอยู่ของสิ่งที่มองเห็นได้ เหตุการณ์ กิจกรรม และสถาบันที่แสดงถึงหรือที่พยายามจะพัฒนาความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสมาชิกในสังคม ในชุมชน

¹²โรงพยาบาลศูนย์ (รทศ.) เป็นโรงพยาบาลขนาดใหญ่ในส่วนภูมิภาค ตั้งอยู่ในจังหวัดสำคัญที่มีประชากรจำนวนมาก เป็นโรงพยาบาลที่มีสมรรถภาพทางวิชาการสูง มีแพทย์ผู้เชี่ยวชาญทุกสาขา มีเครื่องมือเครื่องใช้ที่มีประสิทธิภาพสูงในการรักษาพยาบาล และชั้นสูตรโรค มีขนาดเตียง 500 - 1,000 เตียง

โรงพยาบาลทั่วไป (รทท.) เป็นโรงพยาบาลขนาดกลางมีขนาดเตียง 140-400 เตียง แต่ไม่เกิน 500 เตียง

โรงพยาบาลชุมชน (รทช.) เป็นโรงพยาบาลขนาดเล็กมีขนาดเตียง 10-120 เตียง แต่ไม่เกิน 150 เตียง แบ่งเป็น 6 ประเภท คือ

(1) ศูนย์การแพทย์และอนามัย	(2) โรงพยาบาลขนาด 10 เตียง
(3) โรงพยาบาลขนาด 30 เตียง	(4) โรงพยาบาลขนาด 60 เตียง
(5) โรงพยาบาลขนาด 90 เตียง	(6) โรงพยาบาลขนาดมากกว่า 90 เตียง

ที่มีความซับซ้อนหรือทันสมัยขึ้นจะเห็นได้จากกลไกการผสมผสานที่ถูกสร้างขึ้น เพื่อยึดเหนี่ยวส่วนที่ หลากหลายของสังคมที่ซับซ้อน ตลอดจนสมาชิกของสังคม เข้าด้วยกัน ในรูปของการร่วมมือกันพัฒนา งานของชุมชน การหอบปะสังสรรค์ของคนในหมู่บ้าน คณะกรรมการวัดและคณะกรรมการโรงเรียน กลุ่มสนใจ (Interest Group) ที่อาจจัดตั้งขึ้นชั่วคราวหรือถาวรในรูปของกลุ่มลูกเสือชาวบ้าน กลุ่มอาสาสมัคร

จากแนวทางการนิยามแนวความคิดการผสมผสานข้างต้น การผสมผสานทางสังคมอย่าง เป็นทางการในชุมชน เมื่อจึงพิจารณาได้ว่าเป็นรูปแบบทางสถาบันหรือกิจกรรมที่แตกต่างกันที่สะท้อน ให้เห็นถึงความร่วมมือและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสมาชิกในสังคม การผสมผสานในชุมชน เมืองนี้แสดงให้เห็นได้จากกิจกรรมหรือสถาบันที่เกี่ยวข้องกับการรวบรวมสมาชิกของสังคม เข้าด้วย กัน การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การร่วมมือกันเพื่อกระทำสิ่งที่ เป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยส่วนรวม ตัวแปรที่แสดงถึงการผสมผสานทางสังคม ได้แก่

- สมาคมบำเพ็ญประโยชน์
- สมาคมที่เกิดจากความสนใจร่วม
- ศูนย์เยาวชน
- ศูนย์เผยแพร่จริยธรรม
- ศูนย์ชุมชนส่งเสริมวัฒนธรรมไทย
- สหกรณ์
- มูลนิธิ

โดยสมาคมบำเพ็ญประโยชน์เป็นการรวมตัวของสมาชิกในสังคมที่มีความรู้ ฐานะและอาชีพ แตกต่างกัน แต่มีจุดมุ่งหมายเดียวกันคือ เพื่อบำเพ็ญประโยชน์ให้แก่สังคมโดยส่วนรวม เช่น สมาคม ฌาปนกิจสงเคราะห์ หน่วยบรรเทาสาธารณภัย ชมรมไทยอาสาป้องกันชาติ (ทสป.ช) ลูกเสือ ชาวบ้าน กลุ่มสตรีอาสารักษาคินแดน ฯลฯ ส่วนสมาคมสนใจร่วม เป็นกลุ่มบุคคลที่มีความสัมพันธ์ กันในค่านต่าง ๆ กัน เช่น การศึกษา อาชีพ เชื้อชาติ ความสนใจร่วมกัน มารวมตัวกันในแต่ละด้าน เพื่อประโยชน์ของสมาชิกในกลุ่มนั้น ๆ และในบางโอกาสก็จัดกิจกรรมขึ้นเพื่อสาธารณประโยชน์ เช่น สมาคมศิษย์เก่า สมาคมพ่อค้า สมาคมชกเกียน สมาคมสตรีไทยลานนา ฯลฯ ศูนย์เยาวชนมี วัตถุประสงค์เพื่อ เป็นศูนย์กลางให้เยาวชนของชาติในแต่ละท้องถิ่นได้มีโอกาสพบปะกันแลกเปลี่ยน

ความรู้ ผักผ่อนด้านกีฬา รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และทำกิจกรรมเพื่อสังคมในรูปของ ลูกเสือ ยุวภาษา เป็นต้น ศูนย์เผยแพร่จริยธรรมมีบทบาทเกี่ยวกับการจัดการศึกษาในด้าน ปรัชญาธรรม ให้ประชาชนผู้สนใจได้มีโอกาสรับฟังธรรมะจากพระภิกษุ และเยาวชนได้ใช้เวลาว่าง ให้เป็นประโยชน์และได้มีโอกาสปฏิบัติธรรม เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ศูนย์ชุมชนส่งเสริม วัฒนธรรมไทยมีวัตถุประสงค์เพื่ออนุรักษ์และส่งเสริมประเพณีและวัฒนธรรมไทย ตลอดจนโบราณสถาน โบราณวัตถุให้คงอยู่ต่อไป และปลูกฝังวัฒนธรรมไทยอันดีงามให้แก่เยาวชน สหกรณ์เป็นวิธี จัดการรูปหนึ่ง ซึ่งบุคคลหลายคนเข้าร่วมกันโดยความสมัครใจของตนเองในฐานะที่เป็นมนุษย์ โดยมี สิทธิเสมอหน้ากัน มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือสมาชิกในด้านต่าง ๆ ได้แก่ สหกรณ์ร้านค้า สหกรณ์ บริการ สหกรณ์ออมทรัพย์ เป็นต้น¹³ มูลนิธิเป็นองค์กรที่จัดตั้งขึ้นเพื่อสงเคราะห์ช่วยเหลือสมาชิกใน สังคมที่ประสบความเดือดร้อนในด้านต่าง ๆ โดยทุนในการดำเนินงานส่วนใหญ่ได้จากการบริจาค ของสมาชิกในสังคม

การวัดค่าตัวแปร

การนำตัวแปรที่ได้กำหนดขึ้นข้างต้นซึ่งแสดงให้เห็นถึงการแยกย่อยด้านเศรษฐกิจการแยก ย่อยด้านสังคม และการผสมผสานทางสังคมอย่างเป็นทางการ ตามการนิยามความหมายในเชิงปฏิบัติ ของแนวความคิดดังกล่าวมาทำการวัดค่านั้น สามารถวัดค่าของตัวแปรได้ใน 2 ระดับ เพื่อให้สามารถ ตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ในการศึกษาและสอดคล้องกับทฤษฎีในขณะเดียวกัน ... ระดับแรก วัดค่าของ ตัวแปรโดยพิจารณาเฉพาะประเภทของกิจกรรมที่มีอยู่ในชุมชน (โดยไม่พิจารณาถึงจำนวนที่มีอยู่ใน แต่ละประเภท) การวัดค่าของตัวแปรในระดับนี้ใช้ในการวัดความสัมพันธ์ระหว่างการแยกย่อยด้าน เศรษฐกิจ สังคม และการผสมผสานทางสังคมอย่างเป็นทางการ เพื่อตรวจสอบสมมติฐานที่ได้กำหนด ไว้ เนื่องจากในแนวความคิดที่ใช้ในการศึกษา การแยกย่อยสามารถวัดได้จากการแยกย่อยด้าน โครงสร้างและการแยกย่อยด้านการกระจายโดยการแยกย่อยด้านโครงสร้างวัดได้จากจำนวนของ ประเภทกิจกรรมที่มีอยู่ ในขณะที่การแยกย่อยด้านการกระจายสามารถวัดได้จากจำนวนของประเภท

¹³ ชวี เกาชวัด, เศรษฐศาสตร์ว่าด้วย "การสหกรณ์" (เอกสารประกอบการบรรยาย),

ตารางที่ 4.2 ตัวแปรที่แสดงถึงการแยกย่อยด้าน เศรษฐกิจ-สังคมและการผสมผสานทางสังคมอย่างเป็นทางการ

ตัวแปรด้านการแยกย่อยทาง เศรษฐกิจ	ตัวแปรด้านการแยกย่อยทางสังคม	ตัวแปรด้านการผสมผสานทางสังคมอย่าง เป็นทางการ
<p>แรงงานและ เงินทุนอุตสาหกรรม หมายเลข โทรศัพท์ ร้านค้า บริษัทขนส่ง ปั๊มน้ำมัน บริษัทประกันภัย โรงแรม สำนักงานบัญชีและทนายความ บริษัทท่องเที่ยว ธนาคาร ตลาดสด สถานีรถไฟ ทางหลวงแผ่นดิน บริษัท เงินทุนหลักทรัพย์ ห้างสรรพสินค้า</p>	<p>จำนวน เตียงในโรงพยาบาลรัฐ โรงพยาบาล เอกชน ศูนย์บริการสาธารณสุข สถานพยาบาล-ผดุงครรภ์ คลินิกแพทย์ คลินิกทันตแพทย์ ร้านขายยา โรงเรียนอนุบาล เอกชน โรงเรียนมัธยมศึกษา เอกชน วิทยาลัย/ เทคนิค/พาณิชยการ เอกชน ศูนย์การศึกษา นอกโรงเรียน สนามกีฬา สวนสาธารณะ สวนสัตว์ พิพิธภัณฑ์สถาน หอสมุดแห่งชาติสาขา ห้องสมุด เทศบาล โรงภาพยนตร์ คิสโก้ เซค ไนท์คลับ ชมสาย โทรศัพท์ทางไกล ที่ทำการไปรษณีย์โทร เลข สถานีวิทยุกระจายเสียง สถานีวิทยุกระจายเสียง เทศบาล บริการด้านประปา-ไฟฟ้า อุปกรณ์การดับเพลิง หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น โรงรับจำนำ</p>	<p>มูลนิธิ สมาคมบำเพ็ญประโยชน์ สมาคมที่เกิดจากความ- สนใจร่วม สหกรณ์ ศูนย์เยาวชน ศูนย์เผยแพร่จริยธรรม ศูนย์ชุมชนส่งเสริม วัฒนธรรมไทย</p>

อาชีพหรือกิจกรรมที่มีอยู่และจำนวนแรงงานในแต่ละอาชีพ ซึ่งไม่อาจทำการวัดได้ในการศึกษานี้ เนื่องจากข้อจำกัดด้านข้อมูลแรงงานดังกล่าวมาแล้วนั้น การวัดการแยกย่อยในการศึกษานี้จึงจะทำการวัดเฉพาะการแยกย่อยด้านโครงสร้าง ดังนั้นการวัดค่าของตัวแปรจึงพิจารณาเฉพาะประเภทของกิจกรรมเท่านั้น (ตารางที่ 4.3) ระดับที่ส่องวัดค่าของตัวแปรโดยพิจารณาทั้งประเภทของกิจกรรมที่มีอยู่และจำนวนที่มีอยู่ในแต่ละประเภทด้วย การวัดค่าของตัวแปรในระดับนี้จะใช้ในการวัดระดับการพัฒนาของชุมชนเมือง เนื่องจากการพิจารณาเฉพาะประเภทของกิจกรรมที่มีอยู่ไม่เพียงพอที่จะนำมาวิเคราะห์ระดับการพัฒนาที่แตกต่างกันได้ ชุมชนเมืองที่มีประเภทของกิจกรรมเท่ากัน หรือมีระดับความซับซ้อนเท่ากัน แต่มีจำนวนกิจกรรมในแต่ละประเภทแตกต่างกันแล้วย่อมชี้ให้เห็นถึงระดับการพัฒนาที่แตกต่างกันด้วย นอกจากนี้ยังมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ ที่ควรนำมาพิจารณาร่วมด้วยคือ จำนวนประชากรและความหนาแน่น และรายได้เทศบาล (ตารางที่ 4.4)

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในงานวิจัยที่ได้นำเสนอมานี้ข้างต้น ข้อมูลซึ่งแสดงถึงรูปแบบทางสถาบันที่สะท้อนให้เห็นถึงการแยกย่อยและการผสมผสานในชุมชน รวบรวมจากการสำรวจภาคสนามโดยการใช้แบบสอบถาม นอกจากนี้ การรวบรวมข้อมูลยังสามารถทำได้โดยการวิจัยเอกสาร ซึ่งเป็นวิธีการที่ใช้ในการศึกษานี้ควบคู่ไปกับวิธีการแรก

การวิจัยเอกสาร เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารของหน่วยงานราชการ งานวิจัยที่มีผู้ศึกษาไว้ ทำเนียบเอกสารวิชาการ จากหน่วยงานต่าง ๆ คือ

- กองปกครองท้องถิ่น, กองราชการส่วนท้องถิ่น, กองการทะเบียน, กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย
- ศูนย์เอกสารธุรกิจ กรมทะเบียนการค้า กระทรวงพาณิชย์
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ
- สำนักผังเมือง กระทรวงมหาดไทย
- กองควบคุมโรงงาน กระทรวงอุตสาหกรรม
- กองโรงพยาบาลภูมิภาค, กองสาธารณสุขภูมิภาค, กองสถิติสาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุข
- กองเศรษฐกิจพลังงาน การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

เมือง		โรงพยาบาลรัฐ	กิจการประปา	กิจการไฟฟ้า	ท่าอากาศยาน	คลังสินค้า	สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและสตรี	คลังสินค้า	หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น	โรงเรียนอนุบาลเอกชน	โรงเรียนมัธยมศึกษาเอกชน	สนามกีฬา	สวนสาธารณะ	ไนท์คลับ	สถานีดับเพลิง	โรงเรียนตำรวจ	โรงพยาบาลเอกชน	วิทยุสมัครเล่น	ศูนย์การศึกษาเอกชนโรงเรียน	ศูนย์สมาชิกสหกรณ์	สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย	ศูนย์บริการสาธารณสุข	สำนักงานไปรษณีย์โทรเลข	สวนสัตว์	พิพิธภัณฑ์สถาน	หอสมุดแห่งชาติ	ห้องสมุดประชาชน
1	นครราชสีมา	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	0	1	0	0	
2	เชียงใหม่	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	0	
3	อุบลราชธานี	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	
4	นครสวรรค์	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	0	
5	สุโขทัย	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	1	
6	สงขลา	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	0	1	1	1	0	1	1	0	
7	พิษณุโลก	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	0	
8	นครศรีธรรมราช	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	0	
9	ยะลา	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	0	0	1	0	
10	สุพรรณบุรี	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	0	1	1	1	1	0	1	1	1	1	0	0	0	
11	สมุทรสาคร	1	1	1	1	1	1	0	1	1	0	1	1	0	1	1	0	0	1	1	1	1	0	0	0	0	
12	ภูเก็ต	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	0	0	1	0	
13	ชลบุรี	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	0	0	
14	ลำปาง	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	1	1	1	0	0	0	0	
15	ศรีสะเกษ	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	0	0	1	
16	นครปฐม	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	
17	ราชบุรี	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	0	0	1	
18	สุราษฎร์ธานี	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	0	1	
19	สุรินทร์	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	0	0	0	0	
20	สิงห์บุรี	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	0	
21	อภัยบุรี	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	0	
22	สุรินทร์	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	0	0	1	1	1	1	0	0	0	
23	นครราชสีมา	1	1	1	1	1	0	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	0	1	0	0	
24	ปราจีนบุรี	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	0	0	1	1	0	1	1	0	0	0	
25	เพชรบุรี	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	0	1	1	1	1	0	1	1	1	0	1	0	1	
26	สมุทรสงคราม	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	0	0	1	1	1	0	0	1	1	1	0	0	0	0	0	
27	กาญจนบุรี	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	0	0	1	1	1	1	1	0	1	
28	ราชบุรี	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	0	1	1	0	0	1	0	1	1	1	0	0	0	
29	เพชรบูรณ์	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	1	1	1	1	0	0	1	
30	บุรีรัมย์	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	0	0	1	1	1	1	1	0	0	1	
31	บ้านโป่ง	1	1	1	1	1	0	1	1	0	1	1	1	0	1	1	1	1	0	1	1	1	1	0	0	0	
32	หนองคาย	1	1	1	1	1	1	0	1	0	1	1	1	1	1	1	0	0	1	1	1	1	1	0	0	1	
33	ศรีสะเกษ	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	1	1	1	1	1	0	0	1	
34	ชัยภูมิ	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	0	1	1	1	1	0	0	0	0	
35	น่าน	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	1	1	1	1	1	0	1	1	1	0	1	0	0	
36	ศรีสะเกษ	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	1	0	
37	ฉะเชิงเทรา	1	1	1	1	1	0	1	0	0	1	0	1	1	1	1	0	1	0	1	1	0	0	0	0	0	
38	ยโสธร	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	0	1	1	1	1	1	0	0	0	0	
39	จันทบุรี	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	0	1	1	1	0	0	1	1	1	1	1	1	1	0	
40	ระยอง	1	1	1	1	1	0	1	0	1	1	1	1	1	1	1	0	0	0	1	0	1	1	0	0	0	
41	ปราจีนบุรี	1	1	1	1	1	1	0	1	1	0	1	0	1	1	1	0	0	0	1	1	1	1	0	0	1	
42	ขอนแก่น	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	0	0	1	1	1	1	0	0	0	1	
43	สุรินทร์	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	1	1	1	0	0	0	0	
44	มหาสารคาม	1	1	1	1	1	1	0	0	1	1	1	1	0	1	1	0	0	0	1	1	0	1	0	0	0	
45	ตราด	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	0	0	1	1	0	0	1	1	1	1	0	0	0	0	

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

เมือง	ในท้องถิ่น	ศูนย์เยาวชน	สหกรณ์	มูลนิธิ	อุปกรณ์การกีฬา	สถานีรถไฟ	ทางหลวง	บริษัทเงินทุนหลักทรัพย์	ห้างสรรพสินค้า	โรงเรียนกีฬา	โรงพยาบาลเอกชน	วิทยาลัยเอกชน	ศูนย์การศึกษาเอกชน	ศูนย์สายใยโทรทัศน์ทางไกล	สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย	ศูนย์บริการสาธารณสุข	ที่ทำการไปรษณีย์โทรเลข	สวนสัตว์	พิพิธภัณฑ์สถาน	หอสมุดประชาชน	ห้องสมุดเทศบาล	กีฬาโลก	โรงพยาบาล	ศูนย์แพทยศาสตรบัณฑิต	ศูนย์ชุมชนส่งเสริมวัฒนธรรมไทย	สถานีวิทยุกระจายเสียง	สมาคมสนใจร่วม	สมาคมกีฬาประเพณี
1 นครราชสีมา	12	1	4	2	12	2	1	7	5	2	5	3	1	2	0	2	3	0	1	0	2	7	2	0	3	3	0	
2 เชียงใหม่	8	6	13	10	15	1	6	9	4	2	4	1	0	8	1	6	7	1	1	0	4	9	1	1	5	13	1	
3 อุบลราชธานี	5	1	5	1	13	0	1	1	1	1	2	2	1	1	1	1	3	1	1	0	2	5	0	1	2	3	2	
4 นครสวรรค์	2	1	6	2	14	1	4	4	2	1	1	4	1	1	1	3	2	0	0	0	2	5	0	1	1	8	4	
5 อุตรดิตถ์	1	1	6	3	10	1	3	0	5	2	2	5	1	1	1	2	2	1	0	0	1	7	2	1	6	8	8	
6 สงขลา	0	0	4	1	7	1	0	3	3	1	1	3	0	1	0	1	1	0	1	0	0	4	0	0	2	8	2	
7 พิษณุโลก	2	2	3	3	9	1	4	3	7	2	2	4	1	1	1	1	1	0	1	0	3	5	1	1	6	8	3	
8 นครศรีธรรมราช	1	8	5	0	6	1	3	2	2	1	1	3	0	1	0	2	3	1	1	2	0	2	5	0	1	5	1	
9 ยะลา	1	1	6	1	7	1	2	0	3	1	0	4	1	1	0	1	1	0	0	1	2	4	0	0	2	4	2	
10 อุดรธานี	0	1	3	0	10	1	1	0	1	1	0	1	0	1	1	1	2	0	2	1	0	3	0	1	0	7	0	
11 สมุทรสาคร	0	1	6	0	4	1	1	0	0	1	0	0	1	1	1	1	2	0	0	0	0	2	0	1	0	1	2	
12 ภูเก็ต	3	1	6	1	16	0	0	3	7	1	4	2	1	1	0	1	2	0	0	0	1	6	3	0	0	3	2	
13 ชลบุรี	2	3	2	2	15	0	1	6	4	1	1	3	1	1	1	1	2	0	0	1	0	6	1	1	0	8	1	
14 ลำปาง	1	1	4	2	1	1	1	5	0	1	2	0	0	4	1	1	2	0	0	0	1	5	1	1	1	1	0	
15 นครพนม	1	1	3	1	12	1	0	2	0	1	3	0	1	1	1	2	2	1	0	0	1	0	3	1	1	2	6	
16 ราชบุรี	0	1	7	21	6	1	0	2	1	1	1	2	1	1	0	1	1	1	0	1	0	2	0	0	0	13	3	
17 สุราษฎร์ธานี	3	0	4	2	6	2	1	0	0	1	5	4	0	1	1	2	2	0	0	0	1	0	4	0	1	1	4	
18 จันทบุรี	3	1	5	1	6	1	1	5	6	1	2	2	1	1	1	1	2	0	0	0	1	3	4	1	1	3	1	
19 เชียงราย	3	1	3	0	9	0	2	0	3	1	2	0	0	2	1	1	2	0	0	0	0	4	1	0	0	1	1	
20 ลพบุรี	1	11	3	2	7	0	2	1	3	1	1	1	1	3	1	1	1	0	0	0	1	2	1	1	0	4	2	
21 สุรินทร์	3	1	3	2	8	1	2	2	1	1	0	2	1	1	1	1	3	1	1	1	0	4	0	1	2	7	0	
22 นครราชสีมา	1	0	3	1	6	1	5	0	1	2	3	0	0	1	1	1	2	0	1	0	1	3	0	0	1	0	0	
23 บัณฑิต	0	1	2	1	5	0	1	0	0	1	1	0	1	1	1	1	1	0	0	0	0	2	0	1	1	3	0	
24 เพชรบุรี	0	1	3	0	10	0	8	0	0	1	0	0	1	1	0	2	1	0	0	0	1	2	0	0	0	1	2	
25 นครราชสีมา	0	1	3	3	10	1	1	0	0	1	4	3	0	1	1	1	1	0	1	0	1	0	2	0	1	0	1	
26 กาญจนบุรี	0	0	3	0	6	1	4	1	1	1	0	0	1	1	1	0	1	0	0	0	0	2	0	1	0	1	4	
27 ราชบุรี	0	1	1	0	9	1	1	1	2	1	1	0	0	1	1	1	2	1	1	0	1	3	3	1	1	2	3	
28 เพชรบูรณ์	0	0	0	1	7	1	5	0	0	1	0	0	1	0	1	1	1	0	0	0	0	2	0	0	2	0	0	
29 บุรีรัมย์	1	0	5	0	6	0	1	1	0	1	0	0	0	1	1	1	1	0	0	0	0	2	0	0	0	2	3	
30 บ้านโป่ง	1	0	2	1	10	1	0	3	1	1	0	0	1	1	1	1	1	0	0	1	0	4	0	1	2	3	1	
31 พนงคาม	0	1	2	1	5	1	1	0	0	1	3	1	0	1	1	1	1	0	0	0	0	3	0	0	0	4	2	
32 ศรีราชา	4	0	2	0	4	0	2	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	0	0	0	0	3	1	0	0	5	1	
33 ชัยภูมิ	2	1	1	0	5	0	1	0	1	1	0	0	1	1	1	1	1	0	0	1	1	2	0	0	0	2	4	
34 บ้าน	0	0	6	0	6	0	0	1	0	1	0	0	1	4	1	1	1	0	1	1	0	1	1	1	1	4	3	
35 ศรีสะเกษ	0	1	4	1	4	1	2	0	1	1	1	2	1	1	1	3	2	0	0	1	0	2	1	1	1	1	0	
36 ตะพานหิน	1	1	0	0	5	1	1	1	0	1	0	1	0	1	1	0	1	0	0	0	0	1	2	0	0	5	0	
37 อโศกร	0	1	3	1	4	0	2	0	0	1	0	1	1	1	1	1	1	0	0	0	0	0	1	1	1	2	0	
38 สวรรคโลก	0	1	4	0	5	1	2	0	0	1	0	0	1	1	1	1	1	0	1	1	0	0	2	0	1	1	0	
39 ระนอง	1	0	0	1	6	0	1	3	1	1	0	0	1	0	1	1	1	0	0	0	0	2	1	1	0	0	0	
40 ปากพนัง	0	0	3	1	6	0	0	0	0	1	0	0	0	1	1	1	1	0	0	1	0	3	0	0	0	4	2	
41 หล่มสัก	1	0	1	0	2	0	1	1	0	1	0	0	1	1	1	1	0	0	0	1	1	3	0	0	1	1	0	
42 พุนพ	1	1	2	0	3	1	0	3	1	1	3	0	0	1	1	1	1	0	0	0	0	4	0	0	0	3	4	
43 พนมพิศม	0	1	0	1	8	0	0	1	0	1	0	0	0	1	1	0	1	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	
44 ทราย	0	0	8	0	6	0	1	0	0	1	0	0	1	1	1	1	0	0	0	0	0	3	1	0	0	0	6	

- กองประมวลผลข้อมูลและรายงาน การประสานภูมิภาค
- องค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทย
- กองบัญชีประชาชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
- สถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ESCAP
- ห้องสมุดสถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย
- ห้องสมุดคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์, คณะรัฐศาสตร์, คณะอักษรศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- สถาบันวิทยบริการและศูนย์เอกสารแห่งประเทศไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การออกแบบสอบถาม ข้อมูลที่ไม่สามารถรวบรวมได้จากการวิจัยเอกสาร เนื่องจากเป็นข้อมูลในระดับเทศบาลที่ค่อนข้างละเอียด ไม่มีการรวบรวมไว้ที่หน่วยงานในส่วนกลาง หรือมีอยู่อย่างกระจัดกระจายยากแก่การรวบรวม จึงต้องอาศัยการออกแบบสอบถาม แบบสอบถามที่สร้างขึ้นนี้ได้นำไปทดสอบในเทศบาล 4 แห่ง คือ เทศบาลเมืองนครสวรรค์ เทศบาลเมืองเพชรบุรี เทศบาลเมืองราชบุรี และเทศบาลเมืองนครปฐม เป็นการตรวจสอบความเหมาะสมของตัวแปรต่าง ๆ ในแบบสอบถาม เพื่อให้ได้แบบสอบถามที่สามารถใช้ได้กับชุมชนเมืองในทุกระดับ หลังจากการแก้ไขและปรับปรุงแบบสอบถามแล้ว จึงจัดส่งไปยังบุคคลซึ่งคาดว่าจะทราบถึงข้อมูลต่าง ๆ ในเขตเทศบาลเป็นอย่างดีคือ ปลัดเทศบาลต่าง ๆ ใน 55 เทศบาล (เพื่อไว้ในกรณีที่มิได้รับแบบสอบถามกลับคืนจาก เทศบาลที่ได้เลือกไว้) แบบสอบถามที่ส่งกลับคืนมามีจำนวนทั้งสิ้น 52 ชุด คิดเป็นร้อยละ 96.4 จึงได้คัดเลือกแบบสอบถามที่สมบูรณ์มาทำการศึกษา 45 ชุด ตามจำนวนที่กำหนดไว้ ข้อมูลบางรายการในแบบสอบถามได้นำมาตรวจสอบกับแหล่งข้อมูลอื่นคือสมุดโทรศัพท์และแผนที่เทศบาล เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ใกล้เคียงความเป็นจริงมากที่สุด

แบบสอบถามนี้เป็นแบบสอบถามที่ใช้ส่งทางไปรษณีย์ (Mailed Questionnaires)

ประกอบด้วยคำถามเปิด (Opened - Ended) จำนวน 42 ข้อ เนื่องจากเป็นคำถามเกี่ยวกับสถิติด้านต่าง ๆ (รายละเอียดในภาคผนวก) สามารถแยกประเภทของคำถามได้เป็น 3 กลุ่ม คือ

- คำถามเกี่ยวกับการแยกย่อยทางเศรษฐกิจ (ข้อ 3, 8-9, 19-23, 42.1-42.11)
- คำถามเกี่ยวกับการแยกย่อยทางสังคม (ข้อ 1-2, 4-7, 10-15, 24-35, 38-39, 42.12-42.14)
- คำถามเกี่ยวกับการผสมผสานทางสังคม (ข้อ 16-18, 36-37)

การกำหนดเวลาการทำงาน

การรวบรวมข้อมูลใช้เวลาตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนพฤษภาคม 2529 แบ่งช่วง
เวลาการทำงานได้เป็น 3 ระยะคือ

- 1) เก็บรวบรวมข้อมูลจากการวิจัยเอกสาร ใช้เวลา 1 เดือนครึ่ง คือตั้งแต่เดือน
กุมภาพันธ์ถึงกลางเดือนมีนาคม
- 2) ออกแบบสอบถาม ทดสอบ และปรับปรุงแบบสอบถาม ใช้เวลาครึ่งเดือนคือตั้งแต่
กลางเดือนมีนาคมถึงต้นเดือนเมษายน
- 3) ส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์ รวบรวมและติดตามแบบสอบถาม ใช้เวลา 2 เดือน
คือตั้งแต่เดือนเมษายนถึงเดือนพฤษภาคม โดยหลังจากส่งแบบสอบถามชุดแรกไปแล้ว 2 สัปดาห์
จึงส่งจดหมายและแบบสอบถามชุดที่ 2 ไปยังเทศบาลที่ยังไม่ได้ส่งแบบสอบถามกลับคืนมา เพื่อกระตุ้น
ให้ทางเทศบาลติดตามเรื่อง และได้ส่งจดหมายและแบบสอบถามชุดที่ 3 ไป ในอีก 2 สัปดาห์ต่อมา
สำหรับเทศบาลที่ยังมิได้ตอบแบบสอบถามคืนมาเลย จนในที่สุดสามารถรวบรวมแบบสอบถามได้ตาม
จำนวนที่ต้องการ

เทคนิคในการวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยเอกสารและแบบสอบถาม จำเป็นต้องอาศัยกระบวนการทางสถิติ
เพื่อแปลงให้อยู่ในรูปที่สามารถตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ในการศึกษาได้ วิธีการที่ใช้ในการวิเคราะห์
ข้อมูลนี้มีหลายวิธีการตามความเหมาะสม ทั้งวิธีการเบื้องต้นที่ใช้กันโดยทั่วไป คือ Normalized
Score, Pearson Coefficient of Correlation, Kruskal and Goodman's Coefficient
of Association, Cluster Analysis และวิธีการในระดับสูงขึ้นไปใช้วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อให้
ข้อเท็จจริงบางประการที่สนใจปรากฏออกมา คือ Guttman Scale และ Multidimensional
Scaling (MDS) เนื่องจากวิธีการทั้งสองนี้ค่อนข้างซับซ้อน จึงจะอธิบายหลักการที่นำมาประยุกต์
ใช้ในการศึกษานี้ เพื่อให้เกิดความเข้าใจเป็นพื้นฐานเดียวกัน¹⁴

¹⁴ ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก ก-ฉ .. หน้า 170-189.

เทคนิค Guttman Scale

เป็นเทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลที่มีคุณสมบัติสำคัญคือสามารถเรียงลำดับตัวแปรในลักษณะที่สะสมขึ้นไปเรื่อย ๆ ตามระดับความยากง่ายของตัวแปรในการที่จะเกิดขึ้น โดยจะเรียงลำดับตัวแปรจากที่มีความง่ายมากที่สุดไปสู่ตัวแปรที่มีระดับความยากสูงสุด ในขณะเดียวกัน สิ่งที่ศึกษา (หน่วยของการวิเคราะห์) ก็สามารถนำมาจัดอันดับตามระดับความยากง่ายของตัวแปรนั้นได้จากหลักการนี้นำมาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์หารูปแบบและระดับของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมในชุมชนเมืองซึ่งอยู่ในรูปของการแยกย่อยทางโครงสร้างทั้งในด้าน เศรษฐกิจและสังคม โดยตัวแปรที่แสดงถึงความหลากหลายของกิจกรรมที่มีหน้าที่และความเชี่ยวชาญแตกต่างกันในด้าน เศรษฐกิจและสังคมของชุมชนเมือง จะสามารถนำมาเรียงลำดับตามระดับของความยากง่ายในการเกิดขึ้น หรือความแพร่หลายในการพบในชุมชนเมือง โดยเรียงลำดับจากตัวแปรที่เกิดหรือพบได้ง่ายที่สุด เป็นตัวแปรที่มีอยู่อย่างแพร่หลายในทุกชุมชนเมืองไปสู่ตัวแปรที่เกิดหรือพบได้ยากที่สุด เป็นตัวแปรที่แพร่หลายน้อยที่สุด มีอยู่เฉพาะในบางชุมชนเมืองเท่านั้น และในขณะเดียวกัน ชุมชนเมืองก็สามารถนำมาเรียงลำดับตามระดับความแพร่หลายของตัวแปรที่พบในชุมชนนั้น กล่าวคือ เรียงลำดับจากชุมชนที่พบตัวแปรเพียงตัวเดียวซึ่งเป็นตัวแปรที่แพร่หลายที่สุด ไปสู่ชุมชนที่พบตัวแปรจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ โดยที่ตัวแปรที่เพิ่มจำนวนขึ้นแต่ละตัวแปรนี้จะมีระดับความแพร่หลายลดลงเรื่อย ๆ หรือเกิดได้ยากขึ้น

การเรียงลำดับตัวแปรที่พบในแต่ละชุมชนเมืองในลักษณะที่สะสมขึ้นไปเรื่อย ๆ ตามความยากง่ายในการเกิดนี้ ทำให้รูปแบบการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคมในระดับชุมชนเมือง ซึ่งพิจารณาว่ากำลังเคลื่อนไปสู่ทิศทางที่ซับซ้อนขึ้น (ตามทฤษฎี Evolutionary Theories of Social Change) ปรากฏออกมาให้เห็นได้ และการเรียงลำดับชุมชนเมืองตามจำนวนหรือความแพร่หลายของตัวแปรที่พบนั้น จะชี้ให้เห็นว่าในระยะเวลาที่ผ่านมาชุมชนเมืองแต่ละแห่งมีการเปลี่ยนแปลงมาจนอยู่ในลำดับขั้นใดของกระบวนการพัฒนา มีความซับซ้อนของโครงสร้างสูงหรือต่ำกว่าชุมชนอื่นอย่างไร

เทคนิค Multidimensional Scaling (MDS)

เทคนิค MDS เป็นเทคนิคที่คล้ายคลึงกับเทคนิค Guttman Scale ในแง่ที่สามารถเรียงลำดับสิ่งที่ศึกษาต่อเนื่องกันไปในลักษณะของเส้นตรงได้ นอกจากนี้ยังสามารถเปิดเผยให้

เห็นถึงความแตกต่างระหว่างสิ่งที่ศึกษาซึ่งเรียงลำดับกันอยู่นั้นให้ปรากฏออกมาบนพื้นระนาบตั้งแต่ 2 มิติ¹⁵ ขึ้นไปในรูปแบบของความสัมพันธ์ทางเรขาคณิตระหว่างจุดและระยะทางได้กล่าวคือ สิ่งที่ศึกษาจะแสดงแทนด้วยจุดบนพื้นระนาบ ความแตกต่างระหว่างสิ่งที่ศึกษาคู่ใด ๆ สามารถแปลงให้เป็นระยะทางระหว่างจุดซึ่งแทนสิ่งที่ศึกษาคู่หนึ่ง ๆ ได้ ดังนั้นสิ่งที่ศึกษาที่มีตำแหน่งอยู่ใกล้เคียงกันบนพื้นระนาบจะมีความคล้ายคลึงกันหรือแตกต่างกันน้อย และสิ่งที่ศึกษาซึ่งมีตำแหน่งอยู่ห่างไกลกันจะมีความแตกต่างกันมาก จากหลักการนี้สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์ลำดับการพัฒนาของชุมชนเมืองได้โดย ชุมชนเมืองจะแสดงให้เห็นปรากฏบนพื้นระนาบในรูปแบบของจุดและความแตกต่างระหว่างระดับการพัฒนาของเมือง ๆ หนึ่งกับเมืองอื่น ๆ จะแสดงให้อยู่ในรูปแบบของระยะทางระหว่างจุดซึ่งแทนเมือง ๆ หนึ่งกับเมืองอื่น ๆ ดังนั้นเมืองที่อยู่ในตำแหน่งใกล้เคียงกันจึงมีระดับการพัฒนาเหมือนกัน และเมืองที่อยู่ในตำแหน่งที่ห่างไกลกันออกไปจะมีระดับการพัฒนาแตกต่างกัน โดยเมืองที่มีระดับการพัฒนาสูงจะมีตำแหน่งอยู่ทางด้านซ้ายของแกนนอนที่มีค่าเป็นลบ และเมืองที่มีระดับการพัฒนาลดหลั่นลงมาจะปรากฏตำแหน่งอยู่ถัดมาทางขวาต่อเนื่องกันปลายแกนนอนอีกด้านหนึ่งซึ่งมีค่าเป็นบวกชุมชนเมืองจึงสามารถนำมาเรียงลำดับตามระดับการพัฒนาได้ด้วยในขณะเดียวกัน

¹⁵ พื้นระนาบที่เกิดจากการตัดกันของแกนนอนและแกนตั้ง